

TÜRK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 31, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 13.10.2022

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 17.12.2022

Sayfa / Page: 137-151

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

 Doç. Dr. Selami ALAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı,
Öğretim Üyesi.

selami.alan@ibu.edu.tr

 Beyza Nur SARI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Yüksek Lisans Öğrencisi.

byza.sar19@gmail.com

AYŞE ŞASA'NIN ŞEBEK ROMAN'INDA VAROLUŞ SORGULAMALARI

Öz

İnsanın özünü ortaya çıkarmaya çalışan ve insan olmanın önemi üzerinde duran varoluşçuluk, belli başlı izlekler üzerinden ilerler. Bunlar; varlık, hiçlik, bunalım, özgürlük, yabancılaşma, sorumluluk, yalnızlık gibi kavramlardır. İnsan, özünü oluştururken bu izlekler altında ruhsal bir savaş verir. Teknolojinin ilerlemesi, rasyonalist ve materyalist yaklaşımlar, değerlerin yitirilmesi, insanın doğadan uzaklaşması gibi etmenler, varoluşçu izleklerin oluşma kaynaklarıdır.

Ayşe Şasa, 2004 yılında yazdığı *Şebek Romanı* adlı romanında din olgusu üzerinde durmuştur. Şebekleşme kavramı üzerinden yozlaşmaya dikkat çeken Şasa, 2075 yılında geçen bir zamanın tekno-uygarlığını kurgulamıştır. Din olgusu üzerinden ilerlerken kahramanlar kendi özlerini bulma yolculuğuna çıkmıştır. Bu yolculuk, varoluşçu izlekler üzerinden geçmektedir. Kurguladığı tekno-uygarlıkta yaşayan kahramanlar, varoluşçu izleklerin izini taşımaktadır. Bu makalede; bir bilimkurgu parodisi olan *Şebek Romanı* ve varoluşçu izleklerden izler taşıyan roman kahramanları incelenmiştir. Din olgusundan yola çıkarak, kahramanların özüne ulaşırken etkisinde kaldığı varoluşçu

izleklerin izleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme; varoluşçuluğun temel izlekleri olan bunalım, yalnızlık, yabancılaşma ve özgürlük olmak üzere dört alt başlığa ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Varoluşçuluk, Ayşe Şasa, *Şebek Romanı*, Bilim Kurgu, Distopya, Tasavvuf.

INTERROGATIONS OF EXISTENCE IN AYŞE ŞASA'S ŞEBEK ROMANI

Abstract

Existentialism, which tries to reveal the essence of human beings and emphasizes the importance of being human, proceeds through certain themes. These are concepts such as existence, nothingness, depression, freedom, alienation, responsibility, loneliness. Humans, while forming their essence, gives a spiritual war under these themes. Factors such as the advancement of technology, the loss of values, and the alienation of people from nature are the results of existential themes. The long story named *Şebek Romanı*, written by Ayşe Şasa in 2004, focused on the concept of religion. Drawing attention to corruption through the concept of “şebekleşme”, Şasa has constructed the techno-civilization of the year 2075. While advancing through the concept of religion, the heroes embarked on a journey to find their own essence. This journey passes through existentialist themes. The heroes living in the techno-civilization she has constructed, bear the traces of existential themes. In this article; *Şebek Romanı*, a sci-fi parody, and story of the heroes that carry traces of existential themes were examined. Based on the concept of religion, the traces of the existentialist themes that the heroes were influenced by while reaching their essence were tried to be determined. The examination is divided into four sub-titles as depression, loneliness, alienation and freedom which are the main themes of existentialism.

Keywords: Existentialism, Ayşe Şasa, *Şebek Romanı*, Science Fiction, Dystopia, Mysticism.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca yaşam hep sorgulanmış ve sorgulanmaya devam etmektedir. Doğumla ölüm arasında sınırlanan hayata bir anlam verebilmek için dinî, felsefî ya da ilmî birçok açıklamalar yapılmış; insanın bu yolculuktaki amacı anlaşılmasına çalışılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle de bazen kısa bazen nispeten uzun fakat genel olarak yetersiz görülen hayat sürecinde insanın kimliği/varlığı ya da kim/nasıl olması hususlarında yorumlar yapılmıştır. Zamana, mekâna ve kültüre göre değişkenlik gösteren bu yaklaşımlar arasında yer alanlardan biri de Varoluşçuluk akımı olmuştur.

Varoluş kavramı modern anlamda ilk defa Alman filozof F. Heinemann tarafından kullanılsa da (Hançerlioğlu, 1976: 144) bu akımın köklerini Sokrates’e, Stoacılar, Aziz Augustine ile Aziz

Bernard'a, Blaise Pascal'a, Main de Biran'a kadar dayandırmak mümkündür (Bezirci, 2021: 12). Akımın sistematığı ise 1813 ile 1855 yılları arasında yaşayan Danimarkalı Søren Aabye Kierkegaard tarafından gerçekleştirilir. Eserlerini Danca (Danimarka dilinde) yazdığı için yaşadığı yıllarda memleketi haricinde tanınmayan Kierkegaard, eserlerinin 20. yüzyılın başında Almancaya çevrilmesiyle dünyaca ünlü biri olur. Kierkegaard, nesnel düşüncenin karşısına öznel düşünmeyi koyar. Ona göre insan, “sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezidir. Bu nedenle insan, olmuş bitmiş bir varlık değildir” (Durakoğlu, 2015: 51). Dolayısıyla insanın kendi varlığının bilincine varmasını ve sorumluluğunu üstlenmesini ister. Bireyselliğe vurgu yaparak insanlara; “Yaşamını boşuna harcama, günlerini öldürme, uyku içinde geçirme, uyan ve insan ol” (Akarsu, 1979: 112) çağrısını yapar. İnsanları uyandırmada kullanılacak en iyi araçların ise her insanın içinde yerleşik olan kaygılı korku ya da iç daralmasının olduğunu söyler (Akarsu, 1979: 115). Onun bu çağrısı, modern çağın etkisiyle gitgide mekanikleşip nesnelleşen, kitleler içinde yalnızlaşan toplumlarda karşılık bulur. Bu noktada varoluşçuluk felsefesi, ekonomik rahatlık ve güvenliklerini temin etme uğruna kişisel özgürlüklerinden vazgeçen/vazgeçirilen modern çağın insanlarına şöyle seslenir:

“Modern çağın insanı! Gerçi çok şey kazandın, ama her şeyi yitirmek tehlikesi içindesin. Bütün evreni ele geçirmenin sevinci içindesin, ama kendi kendini yitirmek üzeresin. Gerçi dev tekniğin içinde kendine verimli bir güçlenme aracı elde ettin, ama kendini güçlendirme aracında kaygılı bir korkuya düştün. Gerçi atom sırlarını çözdün, ama kendine yabancı oldun. Modern çağın insanı, senin çok şeyini aldılar, ama bir tanesinin alınmasına izin verme: Kendi gerçek varoluşun. Yaşamını yeniden kendi eline al, kolektif yaşamının yürüten şeridi üzerine bir paket gibi bırakılmaya razı olma. Kendi yaşamına kendin biçim ver” (Akarsu, 1979: 111-112).

Modernleşme söylemiyle insanın nesnelleştirilmesine karşı bir protesto niteliğindeki bu akım, özellikle yirminci yüzyılda yaşanan dünya savaşları sebebiyle toplumda oldukça revaç bulur. Çünkü varoluşçular “sınırsız subjektiflik (öznel), bireysellik, topluluk düşmanlığı, macera isteği, istediğini yapma özgürlüğü”nü (Akarsu, 1979: 112) savunarak insanlara kendi yaşamlarına kendi istedikleri gibi biçim vermelerini salık verirler. Kişinin tekrar özüne ulaşabilmesi için öznel ve bireysel olması gerektiğine inanırlar. Ancak insanlara tek bir hedef ya da tek bir doğru sunmaz ve tercihi tamamen kendilerine bırakırlar. Zaten bu akımın düşünürleri de tamamen ortak bir fikirde/programda veya tümel bir tanımlamada buluşamazlar. “Sözgelişi, Weil'e göre varoluşçuluk bir bunalım, Mounier'ye göre umutsuzluk, Hamelin'e göre bunaltı, Marcel'e göre özgürlük, Lukacs'a göre idealizm (düşüncülük), Benda'ya göre usdışıcılık (irrationalisme), Foulquié'ye göre saçmalık felsefesidir” (Bezirci, 2021: 7). Aralarında birlik oluşturamayan bu düşünürlerin yanı sıra kendilerini varoluşçu olarak nitelendirmedikleri hâlde aslında varoluşçu izlerden ilerleyenler de vardır. Nitekim Asım Bezirci, fikir çatışması hâlinde olan varoluşçuların Kierkegaard'tan sonra kendi içlerinde iki gruba ayrıldığını belirtir:

1. *Dinci (Hristiyan) varoluşçular*: Danimarkalı Søren Kierkegaard, İsviçreli Karl Barth, Alman Karl Jaspers, Max Scheler, Landsberg, Fransız Maurice Blondel, Henry Bergson, Charles Peguy, Gabriel Marcel, Le Senne, Beyaz Rus Nicola Berdiaeff, Leon Chestov, Soloviev vb...
2. *Dinci olmayan (Tanrıtanımaz) varoluşçular*: Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre vb...” (2021: 12).

İki grubun birbirinden farklı düşünceleri olsa da onları ortak paydada buluşturan temel nokta, “Varoluş, özden önce gelir.” ya da başka bir ifadeyle “Öznellikten hareket etmek gerekir” (Sartre: 2021; 37) düşüncesi olmuştur. Bu hususu Sartre şöyle açıklar; “İlkin insan vardır; yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır” (2021: 39). Sartre’a göre insan daha önce tanımlanamadığı gibi, sonradan kendini keşfedip kavrayacaktır. Grupların birbirlerinden ayrıldıkları nokta ise insanın özünü oluşturma biçimidir.

Dinci varoluşçulardan olan Kierkegaard varoluşun temeline insanı koyar. “Ancak insan, tek başına değildir. Kierkegaard’ göre bireyin yaşamı seçimleri ile şekillenmektedir. Kişi kendi özünü seçmekte özgürdür. Estetik, etik ya da dini bir benliğe mi sahip olacağını kendi özgür seçimleri ile belirlemektedir” (Çelebi, 2013: 250). Ona göre insan ancak varoluş içinde belli anlarda Tanrı’ya yönelerek kendini gerçekleştirebilir. Kierkegaard, Tanrı’yı insanın kendi özünü bulabilmesi için reddedilemez bir olgu olarak görür. Ona göre insanı umutsuzluktan, bunalıdan ve sıradanlıktan kurtaran şey Tanrı’ya yönelmesi, onun varlığını kabul etmesidir.

Tanrıtanımaz düşünürlerden olan Sartre’a göre ise “insan Tanrı tarafından belirlenmiş bir öze sahip olmadığından, kendi özünü kendi yaratmak zorundadır. Kısaca, insanın kendini özgürce yaratabilmesi için Tanrı’dan vazgeçmesi kaçınılmazdır” (Çelebi, 2013: 250). İnsan önce vardır sonra kendi istediği gibi olur ve bunda özgürdür. Sartre’a göre Tanrı’nın varlığı ile özgürlük düşüncesi aynı çatı altında bulunamaz. Çünkü Tanrı olursa insanın özü de önceden var olmuş demektir. Fakat bu ret durumu, rasyonalizm ve materyalizmin etkisiyle uzun yıllardır zaten manevi değerlerinden ve kendi özünden kopmuş, topluma ve düzene güvenini kaybetmiş olan insanı, hayatıyla ilgili bütün sorumlulukları mazeretsiz ve tek başına üstlenmeye zorlar. Dolayısıyla her ne kadar varoluşçuluğun “insanı asla umutsuzluğa düşürmeye çalışma”dığı (Sartre, 2021: 72) iddia edilse de “ne içinde dayanabileceği bir destek ne de kendi dışında tutunabileceği bir dal” (Sartre, 2021: 46) bırakılmadığı için herhangi bir çıkış noktası bulamayanları boşluğa, mutsuzluğa, karamsarlığa, yalnızlığa ve bunalıma sürüklediği söylenebilir.

Nitekim farklı bakış açılarıyla farklı neticelere ulaşmalarına karşın akıma dâhil olan düşünürlerin geneli, varoluşçuluğu insanın özünü bulma yolculuğu olarak görür. Herkesin kendi yaşamına kendi tercihleriyle yön vermesi gerektiğine inanırlar. İnsanın, özgür düşünme ve yaşama hakkı olan bir varlık olduğunu belirtirler. İster dinî isterse estetik veya etik bir benliğe sahip olsun, kendi özünü oluşturmaktaki özgürlüğüne ve bu özgürlüğün yanındaki sorumluluğa dikkat çekerler. İnsana varoluşunu hatırlatan bu sorumluluğun ise bunalı duyusunu oluşturacağını, zaman zaman acı vereceğini; varoluşunu tamamlamak isteyenlerin bunları aşip istedikleri nitelikteki öz ve benliklerine ulaşmaları gerektiğini dile getirirler.

Modern düzenin kontrolcü ve çoğulcu yapısı karşında özgürlüğü ve bireyciliği ön plana çıkaran Varoluşçuluk akımının Türk edebiyatına yansması 1950’li yılların ortalarında gerçekleşir. O yıllarda “toplumsal gelişmelerin karşısında ezilen ve bunun sonucunda kendi iç dünyasında yalnızlaşan insanların yaşadığı trajedi, Türk sanatçısı için vazgeçilemez tema olur. Özellikle göçle birlikte gerçekleşen hızlı kentleşme sorunu ve teknolojik gelişmeyle beraber her şeyi tüketmeye dayalı bireysel yaşam tarzı, bu trajediyi derinleştirir” (Aydemir, 2014: 100). Maddî ve manevî

değerlere kayıtsız kalmaya başlayıp kalabalıklar içerisinde gitgide yalnızlaşan insanlar kendilerine ve hayata bir sorun olarak bakmaya başlarlar. Bu noktada bireyin psikolojisine ve varlık sorgulamalarına yönelik varoluşçuluk düşüncesi, Türk yazarlarını da etkisi altına alır. “Sait Faik Abasıyanık, Ahmet Hamdi Tanpınar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Turgut Uyar, İlhan Berk, Ahmet Oktay, Demir Özlü, Adnan Özyalçınar, Erdal Öz, Vüs’at O. Bener, Yusuf Atılgan, Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Ferid Edgü, Onat Kutlar, Kamuran Şipal, Sevgi Sosyal, Erdal Öz, Tahsin Yücel, Ahmet Oktay, Orhan Duru, Bilge Karasu, Güner Sümer, Tezer Özlü, Tomris Uyar” (Karataş, 2021: 2477-2478) gibi birçok isim bu akımın Türk edebiyatındaki temsilciliğini yapar. Fakat Varoluşçuluk akımının etkisi sadece bu isimlerle sınırlı değildir. Zira insanın yaşama ve ölüme yüklediği anlamlara yönelmesi ve hayata yüklenen anlamı irdelemesi bakımından bu akımın diğer yazarlar üzerinde de tesir ettiği söylenebilir. Kaleme aldığı eserlerle Türk edebiyatı ve sinemasına katkıda bulunan Ayşe Şasa’yı da bu bağlamda ele almak mümkündür.

Çalışmada; Ayşe Şasa’nın bir bilimkurgu parodisi olarak kaleme aldığı *Şebek Romanı* adlı eser, varoluşçuluğun temel kavramlarından hareketle incelemeye tabi tutulmuştur. Öykü; “bunalım”, “yalnızlık”, “yabancılaşma” ve “özgürlük” olarak dört alt başlıkla incelenmiştir. Varoluşçu izlekler taşıyan roman kahramanları elde edilen bulgular çerçevesinde değerlendirilmiş, ruhsal ve varoluşsal çıkmazları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Ayşe Şasa ve *Şebek Romanı*

Yeşilçam’ın öne çıkan senaryo yazarlarından biri olan Ayşe Mihriban Şasa, 1941 yılında İstanbul Amerikan Hastanesi’nde dünyaya gelmiştir. 1960 yılında Arnavutköy Amerikan Kız Koleji’nden mezun olmuş ve bir dönem Robert Koleji İdari Bilimler Bölümü’ne devam etmiştir. 1960 yılında Türk sinemasında senaristliğe başlamıştır. 1973 yılında geçirdiği ruhsal sağlık bozukluğu nedeniyle sinemadan uzaklaşmak zorunda kalmış ve tedavi görmüştür. Şizofreni teşhisi konan yazar, yıllarca münzevi bir yaşam sürmüştür. 1981 yılında İbnü’l Arabî’nin *Fusûsu’l-Hikem* kitabını okuyunca tasavvufî düşünceye ilgi göstermeye başlamıştır. Hatta kendisiyle yapılan söyleşilerde, bu tasavvufî okumalar vesilesiyle psikolojik rahatsızlıklardan kurtulduğunu dile getirmiştir (Yıldız, 2018). Bir süre zatürre sebebiyle tedavi gören Ayşe Şasa, 16 Haziran 2014 yılında vefat etmiş ve Sahrayıcedit Mezarlığı’na defnedilmiştir.

Senarist kimliği ile ön plana çıkan Ayşe Şasa; *Çapkın Kız*, *Son Kuşlar*, *Murat’ın Türküsü*, *Toprağın Kanı*, *Ah Güzel İstanbul*, *Harun Reşid’in Gözdesi*, *Balatlı Arif*, *Kozanoğlu*, *İlk ve Son*, *Koroğlu*, *Cemile*, *Battal Gazi Destanı*, *Unutulan Kadın*, *Güllü*, *Yedi Kocalı Hürmüz*, *Utanc*, *Cemo*, *Kambur*, *Deli Kan*, *Hacı Arif Bey*, *Ve Recep ve Zehra ve Ayşe*, *Ölmez Ağacı*, *Merdoğlu Ömer Bey*, *Gramofon Avrat*, *Arkadaşım Şeytan*, *Hiçbir Gece*, *Her Gece Bodrum*, *Kanayan Yara Bosna*, *Dinle Neyden* adlı filmlerin senaryolarını yazmıştır. Bu senaryoların yanı sıra, *Yeşilçam Günlüğü* (1993), *Delilik Ülkesinden Notlar* (2003) ve *Bir Ruh Macerası* (2003) adlı deneme kitaplarının haricinde, tek romanı olan *Şebek Romanı*’nı (2004) yayımlamıştır.

Ayşe Şasa’nın kaleme aldığı *Şebek Romanı*, 2075 yılında hayalî bir toplumda geçen; metafizik, bilimkurgu, mizah ve tasavvuf gibi unsurların bir araya geldiği İslamî bilimkurgu parodisidir. Hikâye edilen gelecekte; eski adıyla Viyana, yeni adıyla ‘XB21’ adlı mekân

kullanılmıştır. Korku, kaos ve provokasyonun hüküm sürdüğü, her an alarm ve depremlerle sarsılan ama bir yandan da hayatın doğal akışına devam edilen, işgalden sonra adı 'XB21' olan bu korku şehrine terör ortamı hâkimdir.

XB21'in hâkimi olan güçler, burada yaşayanları orangutanlar, şebekler ve Z.Ö. yani zekâ özürülüler gibi sınıflara ayırmıştır. Bu gruplar arasında üstün ve ulaşılması tavsiye edilen makam olarak şebekliği göstermektedirler. Şebek olanlar insanın maymundan geldiğini ve kendini geliştirerek şebeğe evrildiğini düşünürler. Bunlar genelde Melankolik-Hazcı Amadeus, Manyak Arşimed, Şizoid Re-Re, Melankolik Lena gibi psikolojik sorunlarına göre adlandırılırlar. Diğer sınıfta yer alan orangutanlar, romanda dolaylı olarak adları geçen gruptur. Hâkim güçler tarafından gayrî resmi desteklenen orangutanların görevi, terör yoluyla özellikle Z.Ö.'ler üzerinde baskı ve korku oluşturmaktır. Sınıflamanın son kesimi olan Z.Ö.'ler ise insanın Hz. Âdem'den geldiğini iddia eden, bu sebeple dışlanan ve kurulan sistem için tehlike arz eden kısımdır.

Hikâyenin ilk bölümü; bir felsefe asistanı olan Melankolik-Hazcı Amadeus'u anlatır. "Melankolik Amadeus, maymundan gelmiş olma gerçeğine ve türün benliğinde yatan 'şebeki geliştirme' idealine bir hayli direnme durumu üzerinde bir tez çalışır" (Dağlı, 2019: 117). Astronot Lena'ya âşık olan Amadeus, tembeldir ve yakın arkadaşı Şizoid Re-Re'nin ölümü ile kendisini yalnızlığa itmiştir. Manyak Arşimed ile dost olan Amadeus, şebekleşme konusunda sorunlar yaşar ve melankoliden kurtulamaz hâle gelir.

İkinci bölümde; şehrin maskotu, çocukların sevgilisi, hayvanat bahçesinin yıldızı Manyak Arşimed anlatılır. Kafesinin mahzenine kimseye fark ettirmeden iner, üzerindeki turuncu şebek giysisi ile gizlice namaz kılar. XB21 adlı şehirdeki sayısız gizli din mensuplarından biridir.

Üçüncü bölümde ise öldü zannedilen ancak Manyak Arşimed'in kendisini kaostan kaçırmamasıyla Oğlak Çukuru'na sığınan Şizoid Re-Re anlatılır. Oğlak Çukuru; XB21 ile Z.Ö.'ler mıntıkası arasında kalan ve bir ucunda atom reaktörünün yer aldığı ıssız tampon bölgedir. "Evsensel polis devleti için her vatandaş potansiyel bir hasta, hastalar içinde 'şizoid' sınıfından kimseler şüpheli ve düzen karşıtı oldukları için..." (Şasa, 2019: 81) Şizoid Re-Re kollanması gereken türden kuşkulu bir kimse olmuştur. Otuz ikinci yaş gününde 'Re-Re' ismi, Bâtın Baba'nın teşvikiyle 'Ruşen'e döner.

"Mor Alarm" adlı dördüncü bölümde; Manyak Arşimed, Melankolik Amadeus, Şebek Burma (Şizoid Re-Re'nin kardeşi) ve Şebek Anne (Şizoid Re-Re'nin annesi) gezegen çapında başlayan alarmı duyunca bir helikoptere binerek Oğlak Çukuru'na giderler.

"Büyük Buluşma" adlı beşinci bölümde baygın olan Melankolik Amadeus, yakın arkadaşı olan Şizoid Re-Re'nin kaldığı mağaraya taşınır ve Re-Re ile Amadeus'un buluşması gerçekleşir.

"Şebek Romanı" adlı son bölümde; Melankolik Amadeus'un İslam dinine yönelmesi ve şebeklikten kurtuluşu anlatılır.

Şebek Romanı'nda Varoluşçu İzlekler

İnsanın özünü bulma serüveni olan varoluşun en temel olgusu; özgürlüktür. İnsan, bir nevi özgürlüğe mahkûmdur ve kendi seçimleri doğrultusunda, kendi olabilmek için bir 'öz' yaratır. Bu özü kendi seçebildiği için özgürdür. Varoluşçu felsefede insan, sadece kendinden değil diğer bütün insanlardan sorumludur. Bu sorumluluğun altındaki asıl yük; kendi varoluşunu bulma, özünü meydana getirmedir. Var olma / olabilmek düşüncesindeki insan, bu düşüncenin kaçınılmaz olguları olan; varlık, kaygı, yalnızlık, yabancılaşma, özgürlük, sorumluluk gibi izleklerle mücadele eder.

Şebek Romanı; “kişilerin, beğenilerinden kaynaklanan lakaplarına, ruhsal yakınlıklarına göre sınıflandırıldığı galaksiyel imparatorlukta” (Şasa, 2019: 17) yakın bir geleceği anlatan bir eserdir. Bu romanda, kimliklerini belirlemekle yükümlü olan kahramanlar, önce kendilerini bir çıkmazda bulurlar. Bir yere ait olmama ya da olamama hissi içinde yaşayan bu kahramanlardan bazıları, kendilerine sunulan şebek kimliğini kabul etmezler ve varoluşlarını tamamlayabilmek için çaba harcarlar. Bu noktada romanda “şebekleşme” kavramı önemli yer tutar ve “yozlaşmaya uyum sağlama, yozlaşmanın değerlerine ve yargılarına sahip çıkıp onu yaşama anlamında kullanılır” (Özkan, 2020: 54). Aslında buradaki yozlaşma kavramı, korkuyla sağlanmış ve şartlandırılmış bir şebekleşmeye işaret eder. Bu bağlamda çalışmada şebekleşmeyi kabul eden ve buna karşı çıkan kahramanlardan hareketle, romandaki varoluş sorgulamaları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bunalım

Bunalım, varoluşçuluğun en önde gelen unsurlarından biridir. Zira Sartre'a göre; “Tanrı olmadığı için insan bir başına bırakılmıştır” (2021: 44) ve bu bir başına bırakılmışlık hissi, insanı bunalıma sürükleyen bir sebeptir. İnsan, çevresinde oluşan kaygı veren durumların etkisinde kalır. Varoluşçulara göre kaygı; insan olmanın doğasında olan bir durumdur ve her zaman insanda kendini gösterir. “Varoluşçular için kaygının her zaman hissedilme durumu, çağın yansımasından ve onun özel vakalarından ziyade kendisinin insan varoluşunun bir özelliği olmasından ileri geliyordu” (Wartenburg, 2018: 94). Kaygı, bunalımın başlangıç hâli sayılır. Bunalım hâlinde olma; insanın belirsizlik içinde yaşamını sürdürme çabasını ve kafa karışıklığını meydana getirir. “Varoluşçular, çoğu insanın bu bunaltıdan kaçtığını yahut onu maskeleymeye çalıştığını iddia ederler. Bunun sebebi ise bireyin, gerçekleştirdiği davranışların yalnızca kendisini ilgilendirdiğini düşünmesidir” (Çıraklı, 2021: 644). İnsan, içinde bulunduğu bunaltı durumundan kendi başına kurtulmaya çalışır ve varoluşuna bir anlam aramaya başlar. Eğer bir sonuç bulamaz ise, bunaltıya yenik düşmüş olur. Bu durumda insan; yaşama karşı heyecanını yitirir, hissizleşir ve karamsar bir ruh hâline bürünür.

İnsanı bunaltıya götüren durumlardan biri melankolidir. Melankoli; insanın yalnızlığı tercih ettiği ve hüznü hâli olarak bilinse de aslında psikolojik bir durumdur. “Yoğun bunalımın yarattığı, bireyin zamanla kendine, ait olduğu topluma ve mekânlara karşı hissettiği yabancılaşma duygusudur” (Çelikörs, 2019: 325). Melankolinin bir diğer adı ise karamsarlıktır. İnsanın sürekli bir depresyon hâlinde bulunması, kaygılı olması, uyuşuk davranması ve yaşama sevincinin git gide kaybolması, melankolik hâlin işaretleridir. Melankolik insanlarda karamsarlık ön plana çıkarken, ıstırap çekme ve anlaşılama duygusu da düşüncelerinde yer kaplar.

Roman kahramanlarından Melankolik Amadeus, iki yıl boyunca maymundan gelmiş olma gerçeği ve türün derin benliğinde yatan “şebegi geliştirme” ideale direnme durumu üzerine bir tez çalışır. Ancak ne zaman tezine devam edecek olsa kendini başka düşüncelere dalarken bulur. Yazar bu durumu, “Saat şimdi 10:54’tü. Amadeus ne yapacağını düşündü. İnip beşinci kattaki pastanede merengli bir Marie Antoinette pastası mı yemeli, kendini sıkıp tezine mi çalışmalıydı?” (Şasa, 2019: 29) tarzındaki cümlelerle aktarır. Kahramanın bu hâli, tembelliği dışında depresif hâlde bulunmasının da neticesidir. Zira bunalımda olan insan, odaklanma sorunu yaşar. Bu nedenle gündelik hayatın getirilerine odaklanamaz ve kafa karışıklığı içinde kalır.

Bunun yanında Astronot Melankolik Lena’ya duyduğu bir aşk vardır. Ancak kendi içinde bile imkânsızlığını kabullendiği bu aşktan bir türlü vazgeçemez ve duygularını, “Ah Lena... Ne muhteşem bir melankoli seninkisi... İkimiz de melankoligiz sen de ben de. Aynı türden olanlar aşta anlaşılamaz” (Şasa, 2019: 15) diyerek ifade eder. Nitekim aşkın imkânsızlığı ile yakın arkadaşı Şizoid Re-Re’nin kaybı, Melankolik Amadeus’u antidepresan hapları kullanmaya iter. Bunaltı hâlinde bulunduğu bu durumdan kendi çabası ile kurtulmaya çalışır. Fakat derdinin çözümü olacağı düşüncesiyle yöneldiği antidepresan hapları, onu daha da hissizleştirir.

Melankolik Amadeus, anne ve babasını yirmi sekiz yıl önce bir orangutan ayaklanmasında kaybetmiş, daha sonra yetimhanede kalmıştır. Bu durum onu yalnızlığa dolayısıyla da bunalıma iten durumların başında gelir. Şizoid Re-Re’nin yokluğu ise onun bunalım sürecinin en büyük nedenidir. Çünkü Şizoid Re-Re’yi “en iyi dert ortağı” (Şasa, 2019: 25) olarak görür. Arkadaşını kaybetmenin üstüne aşkına karşılık bulamaması onu bunalıma sürükleyen durumlardan bir diğeridir. Yazar, kahramanın bu çaresizliğini şu cümlelerle aktarır:

“Lena, kısacık bir notta, Megalomanyak Brutus ile yıldırım nikâhıyla evlendiğini bildiriyor, yedi yıllık dostlukları müddetince Amadeus’un kendisine hediye ettiği birkaç parça imitasyon mücevheri iade ediyordu. Olduğu yere yığıldı Amadeus, dudaklarından büyük bir inilti duyuldu. Her şey bitmişti” (Şasa, 2019: 47).

Melankoli, insanı intihara kadar sürükleyen bir durumdur. Bunalım içinde olan ve makul bir çıkış yolu bulamayan insan, melankolinin de etkisiyle intiharı bir kurtuluş gibi görür. Romanda da Melankolik Amadeus önce ailesinin kaybı ile yetimhanede yaşadığı yalnızlık, daha sonra en yakın dostu Şizoid Re-Re’nin kaybı ve son olarak Lena’nın başkasıyla evlenmeye karar vermesi neticesinde hayatı yaşanmaz bulur. Özellikle Lena’nın evleneceğini öğrenince onun da kendisini terk ettiğini düşünerek, “Mor Alarm” sırasında herkes sığınağa kaçarken o, “Burada kalmak ve ölmek istiyorum” (Şasa, 2019: 101) diye haykırır ve bütün tehlikelere rağmen evinde kalır. Bunalımdan kurtuluşu ise Bâtın Baba ile karşılaşması sonucu gerçekleşir. Bâtın Baba ile karşılaşması, Şizoid Re-Re’nin ölmediğini öğrenmesi ve Şebek Anne’nin kendisine hediye ettiği kutsal kitabın varlığı ile hayata tekrar tutunur. Yazar, kahramanın yaşadığı bu değişimi, “Bir başka boyuta girmişti yaşantısı. Zamana, mekâna, olaylara has algıları değişmiş, evrilmiş, tanınmaz hale gelmişti... Işıklı kavramların içini titreten heyecanlarıyla hayat dönüşüyor, kendine bakışında, hayata, olaylara bakışında alışmadığı derinlikler hareket buluyordu” (Şasa, 2019: 109) cümleleriyle verir. Zaten bunalım hâlinde kurtuluşu gösteren en önemli nokta, hayatı başka türlü algılayabilmektir. Ayşe Şasa, bu değişimi romanda somutlaştırarak gösterir. Şöyle ki roman

kahramanı Amadeus, Bâtin Baba'nın bulunduğu Oğlak Çukuru'na girmeden önce antiseptik kokusuyla dolu olan hava, Bâtin Baba'nın yanından döndükten sonra bahar kokusuna dönüşür. İlk başlarda evinin penceresini açmaya korkan Amadeus, gönül rahatlığıyla pencereyi açıp “Bahar kokan havayı içine çek[er]” ve “Havada asılı duran huzur ve sükûnu ciğerlerine doldur[ur]” (Şasa, 2019: 112). Roman kahramanlarından Şizoid'in, “Sen şimdi ikinci çocukluğunu yaşayacaksın.” (Şasa, 2019: 112) cümlesiyle belirttiği üzere, artık hayat onun için başkadır. Bu bağlamda yazar, Amadeus'un dönüşümünü ona sunulan ikinci bir şans olarak yorumlar ve romanını mutlu sonla bitirir.

Romanda Amadeus'dan sonra bunalım hâlinde olan bir diğer kahramandır Şizoid Re-Re'dir. İsmiyle müsemma şekilde Şizoid kişilik bozukluğunu birebir yansıtır. “Şizoid kişilik bozukluğu, erişkinliğin ilk zamanlarında temellerini atan ve çevreye duyarsızlık ile duygusal ilişkilerde duygusal uyaranlara verilen cevabın yetersizliği ile saptanan bir kişilik bozukluğudur” (Memiş Baytımur, 2022: 228). XB21 Şebek İmparatorluğu'nda ruhsal yakınlıklarına ve bireysel beğenilerine göre adlandırılan insanlardan biri olan Şizoid Re-Re; evrensel polis kayıtlarında düzen karşıtı olmasından dolayı “şizoid” ismiyle sınıflandırılmıştır.

Şizoid Re-Re'de bunalıya sebep olan durum kimliksizliktir. Bu nedenle varoluşunu duyumsama ihtiyacı hisseder. Yazar, onun bu durumunu, “Gençliğinde hiçbir lakap bulamamıştı kendisine. Bulmamakta, bulamamakta ısrar etmişti. Kendini, kurşun rengi bir kimliksizliğin ürünü olarak algıladığından mı?” (Şasa, 2019: 81) cümleleriyle dile getirir. Şizoid Re-Re, içinde bulunduğu bu ruhsal kargaşadan kendini sorgulayarak çıkmaya çalışır. “Yerini belirleyemeyen, varoluşunu açıklayamayan insan, kaçınılmaz olarak yoğun bir tereddüt durumunu yaşayacaktır” (Uçan, 2021: 7). Dolayısıyla kendini sorgulama, varoluşunu/özünü bulma yolunda atılan ilk adımdır. Romanda Şizoid Re-Re de kendini, ailesini ve yetiştiği ortamı sorgular. İçine düştüğü bunalımın sebebini yetersiz sevgiye bağlar ve durumun müsebbibi olarak çağa ayak uydurma bahanesiyle çocuklarını ihmal eden anne ve babasını suçlar:

“Leopar Baba'yla Şebek Anne, çağın karanlığını tutkuyla yararak toplumsal yaşantının zirvesinde başrollerde boy gösterirken, bahtsız Şizoid ile ebeveyninin turistik bir Burma gezisinde hâsıl olan, kendisinden on beş yaş küçük kardeşi Şebek Burma, doğdukları an pahalı, profesyonel bakıcılara emanet edilmiş; medeniyet değiştirmiş ebeveynleri tarafından sevgisiz, yapay, kurşun rengi bir korku dünyasının ortasına fırlatılmışlardı” (Şasa, 2019: 85).

Varoluşçular, bireyin yaşadığı bunalımı dünyada bir başına bırakılmışlık hissine bağlarlar ve bu durumun insanı çaresizliğe sürüklediğini belirtirler. Şizoid Re-Re de bunalımının getirdiği çaresizliği birebir yaşamaktadır. Arkadaşı Melankolik Amadeus'un tarifiyle o; “saplantılı bir şekilde şiir yazan, yazdığı tüm şiirleri yırtıp atan, başladığı hiçbir fakülteyi bitiremeyen, giriştiği hiçbir hamleyi tamamlayamayan, aileye ve düzene korkunç bir düşmanlık besleyen, küçük yaştan deliliğin sınırlarında gezinen” (Şasa, 2019: 85) biri olur. Hem içinde bulunduğu kimliksiz yaşam hem anlaşılmanın verdiği sıkıntı onun bunalımını oluşturan asıl sebeplerdir. Hatta Şizoid Re-Re'nin yaşadığı psikolojik çöküntüler nedeniyle akıl hastanesine gönderilir. Arkadaşı Manyak Arşimed'in yardımı ile hastaneden kaçır ve kendini öldü gibi göstererek Oğlak Çukuru'na yerleşir. Burada kendi özünü bulur ve Bâtin Baba yardımı ile yaşama tutunur. Yazar, ondaki değişimi,

“Şimdi her şey ne kadar başkaydı. Bitmişti. Kâbus nihayetlenmişti. Varlığın birliğini öğrenmişti Bâtın Baba’dan... Yaradan’a miraç etmeye koyulmuştu” (Şasa, 2019: 89) cümleleriyle verir.

İnsan, kendini gerçekleştirme, eksiklerini giderme noktasında varoluşunu sorgular ve özünü bulmaya çalışır. “Kişi olarak var olmak, kendini kendi içine hapsederek değil, özgür iradeyle ‘başkasına’ ve nihai noktada ‘Mutlak Varlık’a doğru açarak ve kendini aşarak, kendini inşa etmektedir” (Koç, 2020: 5). Başka bir ifadeyle, “Tanrı’nın varlığı bir inanç meselesidir. İnanç sahibi olmak için akılcı ispatlara bel bağlayamazsınız. Gözünüzü karartıp bütün varlığınızı inancınıza bağlamalısınız” (Warternberg, 2018: 105). Romanda da Şizoid Re-Re tıpkı Melankolik Amadeus gibi kendi varoluşunu yani özünü, özgür bir irade ile Mutlak Varlık’a yönelerek bulur. Yazar, ondaki iyileşmenin önce kalpte başlayıp zamanla zihnine yansıdığını, sonra da bütün varlığını sarıp sarmaladığını söyler ve varoluşunu tamamlamasını, “ibadetleri kalbinin hayatietini pekiştirmiş, çocukluğunda ve ilk gençliğinde tâbi olduğu gaddar inançsızlık ve sevgisizlik sürecinin birbirinden kopardığı melekelerini -duygu, sevgi ve akıl- ahenkli bir yörüngeye oturtmuştu” (Şasa, 2019: 92) şeklinde ifade eder. Nitekim romanda Şizoid Re-Re, yaşadıklarını bir duygu süzgecinden geçirdikten sonra oluşturduğu özünü kabul eder ve yaşamını huzurla devam ettirir. Onun özünü bulmada en büyük yardımcısı ise Bâtın Baba’dır.

Yalnızlık

Yalnızlık, yalnız olma ve diğer insanlardan uzak kalma isteği/durumdur. Dünyada bir başına bırakılmışlık hissi, varoluşçular tarafından yalnızlığı açıklayan durum hâline gelmiştir. “Dünyaya getirilen ve varoluşunu gerçekleştirme için edimlerinde serbest bırakılan birey özgürdür. Böylelikle kendisi ile baş başa kalan birey aynı zamanda yalnızlığında içinde bulunur” (Ün, 2021: 170). İnsan, özünü bulma yolculuğuna tek başına çıkar. Bu aslında aldığı bir sorumluluktur. Sorumluluğun getirisi olarak da yalnızlığa mahkûm olur.

Özgürlüğünün ve sorumluluğunun bilincinde olan insan, çıktığı öze ulaşma yolculuğunda içsel sorgulamalar içinde bulur kendini. “Varoluşçuluk öğretisinin sistematik açıklanışında da bireyin yalnızlığı göze almadıkça kendini toplumdaki ayıramayacağı ve düşünsel anlamda bir farklılık ortaya koyamayacağı ifade edilir” (Sığılan, 2017: 120). Sorumluluk ve özgürlüğün paralel olarak uzandığı bu çerçevede, varoluş yolculuğu düşünce dünyasını ele geçiren bir felsefe hâline gelir.

Şebek Romanı’nda kahramanlar için yalnızlık, yaşadıkları çağın bir neticesidir. Bencilleşen ve şebekleşen insanlar içinde, kendi kabuğuna çekilme hâli mevcuttur. Ancak Amadeus’un durumu bundan biraz farklıdır. Anne ve babasını çocukken kaybeder, en yakın dostu Şizoid Re-Re’yi öldü bilir ve tutkulu bir şekilde âşık olduğu Astronot Lena, Ay’a gitmiştir. Kendisi değil, etrafındakiler onu yalnızlaştırmıştır. Yazar, onun yaşadığı bu durumu romanda, “Annesiyle babasını yitirmesi kötü bir kaza, Amadeus için büyük bir bedbahtlıktı... Nehirde boğulan arkadaşı Şizoid Re-Re’nin annesi Şebek Anne, gelişme çağında Şizoid’i ne kadar ihmal ettiyse, Amadeus da yetiştiği yetimhanede o derece ihmale uğramıştı” (Şasa, 2019: 25) cümleleriyle verir. Böylelikle içinde bulunduğu ruhsal çöküntünün, yalnızlıktan kaynaklandığını belirtir. Amadeus, yalnızlığı kendi iradesiyle, özgürce seçmemiştir. Onu yalnızlığa iten sebepler vardır. Dolayısıyla bunun

sorumluluğunu da alamaz. Sorumluluğunu alamadığı yalnızlığı da onun melankolik biri olmasına ve varoluşunu tamamlayamamasına sebep olur.

Romanda kendini yalnız hisseden kahramanlardan bir diğeri, Şizoid Re-Re'dir. Yetersiz sevgi, bunalım hâli ve kimlik arayışı içerisinde geçirdiği yıllardan ve yalnızlıktan Bâtın Baba'nın el uzatmasıyla kurtulur. Yazar, "Çocukluk hastalıklarını, parayla tutulmuş bakıcılar elinde geçirmeye mahkûm edilmiş birinin, daha sonra pahalı ve yatılı bir okula kaydedildiğinde abartılı bir yalnızlık ve kuşkuculuk hastalığına düşmesinde, kuşkuculuğun ve yalnızlığın da giderek deliliğe dönüşmesinde şaşılacak bir şey yoktur." (Şasa, 2019: 85) cümlesiyle onun yalnızlığını deliliğin sınırında gösterir. Hayatı boyunca öfke ve şüphe hâli içinde yaşayan Şizoid Re-Re'nin yalnızlıktan kurtuluşunun, Oğlak Çukuru'ndaki Bâtın Baba'nın yanına gelmesi ve burada Mutlak Varlık'a yani Allah'a inanmasıyla başladığını söyler. Şizoid Re-Re, arkadaşı Manyak Arşimed tarafından, "kâbus şehrinin ölümcül kapanından binbir hile, binbir kurnazlıkla" (Şasa, 2019: 77) kaçırılmıştır. Geride kalanlar ise onun intihar edip öldüğü yalanına inandırılmıştır. Yazar, Manyak Arşimed'in yardımıyla Bâtın Baba'nın yanında kalmaya başlayan Şizoid Re-Re için bu mağarayı bir ana rahmine benzetir. "İçinde ana rahmindeki kadar huzurlu olabildiği, ibadetlerinde kendisine miraç olanağı tanıyan şu anaç, dost, şiir dolu mağara"da (Şasa, 2019: 87) kendi kendine binlerce kez sorduğu "Neyim ben, kimim, nasıl geldim buraya?" (Şasa, 2019: 83) sorularıyla zihnini kuşatan düşüncelere cevaplar aradığını dile getirir. Şizoid'in gerek bedensel gerekse zihinsel hastalıklarının aşama aşama düzelmesini ise Bâtın Baba'nın "hep dualarla, birbirinden zengin özel dualarla" (Şasa, 2019: 79) bezediği yiyecek içecek ve bitkisel ilaçlara bağlar. Bu noktada Bâtın Baba'yı Şizoid Re-Re'nin gözünden, "Kurşun rengi geçmişini altına, gerçek, saf altın rengine dönüştürmenin kutlu sırrını kendisine açan eşsiz veli..." (Şasa, 2019: 81) olarak tanımlar. Nitekim Şizoid Re-Re, mağaradayken ailesinden ve arkadaşlarından uzakta iki yıl gibi uzun bir süreyi sadece Bâtın Baba'yı ve zaman zaman birkaç kişiyi görerek bir anlamda yalnız başına geçirmesine rağmen önceden hissettiği yalnızlık duygusunu artık yaşamaz. Diğer bir ifadeyle, Allah inancına ulaştığı için artık kendini çaresiz ve kimsesiz görmez. Böylelikle varoluşunu tamamlamış olur.

Şizoid Re-Re'nin yalnızlıktan kurtulmasına vesile olan Bâtın Baba, Oğlak Çukuru'nda gözden uzak şekilde varlığını sürdürmenin sırrına ulaşmış biridir. "Tampon bölgede keçi çobanlığı yaparak dıştan silik bir varlık süren" (Şasa, 2019: 89) ve kimsenin dikkatini çekmeyen Bâtın Baba, aslında romandaki kahramanların varoluşlarını tamamlamalarında en büyük etkidir. Kendisi de yalnızlığı özgürce seçmiş ve bunun sorumluluğunu üstlenerek varoluşunu bulmuş bir kahramandır. Bu noktada, insanın sadece kendinden değil diğerlerinden de sorumlu olduğu ilkesine benzer şekilde, Bâtın Baba da yarattığı huzur ortamı ile huzursuzluktan kaçanlara kucak açma suretiyle başka insanların sorumluluğunu da üstlenir. Özellikle yalnızlık sebebiyle içine düştükleri ruhsal çöküntüden, bunalımdan çıkamayan ve kimliksiz, hedefsiz yaşamaya devam eden kahramanlara da yol göstererek onların hayatlarına anlam katar.

Yabancılaşma

Yabancılaşma; bireyin kendisine ve çevresine yabancılaşması olarak tanımlanan bir kavramdır. Yabancılaşma olgusu, kısaca bireyin kendinden başkasına dönüşme süreci olarak

tanımlanabilir. Yabancılaşmaya sebep olan en belirgin etkenler; insanın doğadan uzaklaşması, teknolojinin gelişmesi ve değerlerin yitirilmesidir. Birey bu etkenler altında karmaşaya düştüğünden, önce kendisine daha sonra çevresine yabancılaşarak uzaklaşmaya başlar. Nitekim “varoluşçularda yabancılaşma kavramı, modern toplum düzeni karşısında bireyin kendi içerisinde ve çevresine karşı yaşadığı kimlik problemi olarak ortaya çıkmıştır” (Çıraklı, 2021: 636). *Şebek Romani*’nin kahramanlarından Şizoid Re-Re’nin de en büyük derdi, kimliksizliktir. Kimlik bunalımı içerisinde olan Şizoid Re-Re önce kendine sonra çevresine yabancılaşmış bireydir. Yaşadığı kimlik bunalımı, varoluş sancısı çekmesine sebep olan en büyük etkidir. Zira “insan niçin var olduğunu bilmezse, yaşam saçmaya dönüşecektir” (Uçan, 2021: 182). Dolayısıyla Şizoid Re-Re, kendi varoluşunu bulma hevesiyle Oğlak Çukuru’ndaki mağarada iki yıl geçirir. Bu sırada herkes onu öldü bildiği için Manyak Arşimed ve Bâtın Baba’dan başka kimse yoktur yanında. Ama yalnızlığını dert etmez. Çünkü onun için önemli olan bir kimlik bulma sürecidir. Onu da Re-Re ismini Ruşen ile değiştirerek elde eder.

Şizoid Re-Re’nin en büyük savaşı, “kendi olma” savaşıdır. Çünkü evrensel polis devletinde “kullanması gerekli” şeklinde kodlanan kuşkulu türden kimsedir. Ancak kendisini öldü gösterip, Oğlak Çukuru’ndaki yaşamına ve Bâtın Baba’nın müritliğine dâhil olduktan sonra “kendi olma” savaşını kazanır.

Yabancılaşma kavramının diğer anlam ve açılımları şu şekildedir; güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, kültürel yaygınlaşma, toplumdaki yalıtılma ve kendine yabancılaşma (Yanat, 2008: 33). Romanda Melankolik Amadeus’ın gündelikçisi olarak tanıtılan Fatma da toplumdaki yalıtılmış birey olarak karşımıza çıkar. Toplumdan yalıtılma, toplumsal ilişkilerden dışlanma ya da yalnız kalma duygusudur.

Fatma, XB21 Şebek İmparatorluğunda yaşayan göçmen bir Z.Ö yani, Zekâ Özürlüdür. Bu imparatorluğa gelen ancak barınmakta zorluk çeken Fatma’nın en büyük sorunu mekânsız kalmış olmasıdır. “İnsan var olduğu yeri, var edeni, varoluş sırrını keşfedebilmelidir. *Mekân* sözcüğünün köken bilimsel anlamında *var olmak* anlamı var. *Mekânsız*, evsiz yurtsuz olmamak gerekir” (Uçan, 2021: 182). Hâlbuki insan, özgür bir bireydir ve bu özellik insana özgürce yaşama hakkı sunan bir sebeptir. Ancak toplumsal yalıtılmaya maruz kalarak yaşadığı imparatorluğa yabancılaşmak zorunda kalan Fatma ve Fatma gibi olanlara yaşama hakkı sunulmaz.

Kendi evinden yurdundan göç etmek zorunda kalan Fatma’ya ve diğer Zekâ Özürlüleri’ne orangutanlar saldırır. Zaten mekânsız kalan Z.Ö’lerin bir de yaşama hakkı ellerinden alınmaya çalışılır. İnsanları belli bir kalıba sokarak sınıflandırmaya tabi tutmak ve kendi değerlerinden uzaklaştırmak; kişinin kendine ve çevresine yabancılaşmasına sebep olan en büyük etmenlerden biridir.

Özgürlük

Varoluşun özünü özgürlük oluşturur ve varoluşçulara göre insan varoluşunu oluştururken özgür olmalıdır. “Kişi yalnız seçimleri sonucunda varoluşunu kazandığı esnada özgürlüğüne erer, biçilmiş toplumsal rollerinden azat eder. Denilebilir ki varoluşçulara göre özgürlük; kişinin

toplumun öngördüğü bir zorunluluk hâlinde biçimlenmesine izin vermemektir” (Ün, 2021: 26). Varoluşçulara göre insan ilk önce var olur, daha sonra seçimleriyle özünü oluşturur. Bunu yaparken de özgürdür. Seçtiği özünün amaçlarını, eylemlerini gerçekleştirerek var olan insan, bir anlamda özgürlüğe mahkûm olmuş olur.

Şebek Romani'nda özgür iradesiyle varoluşunu tamamlayan kahramanlardan biri Manyak Arşimed'dir. Aslında o, XB21'deki gizli din mensuplarından biridir. Şizoid Re-Re'nin yakın dostu, şehrin maskotu ve sevgilisidir. Yazarın ifadeleriyle, “Dış görünümü ile iç âlemi arasındaki zıtlığı inanılmaz bir olgunlukla aşmış, sindirmiş, alt etmiş biri”dir (Şasa, 2019: 53). Başka bir deyişle, varoluşunu tamamlayıp özünü ortaya çıkarmış ancak bunu özgürlüğünün kısıtlandığı bir yerde devam ettirmek zorunda bırakılmıştır. Özünü seçerken özgür olan Manyak Arşimed'in kısıtlı olduğu nokta, özgürce yaşayamamaktır. Hayvanat bahçesinde kendi eliyle yaptığı bir kafeste kalmakta ve halk tarafından çok sevilmektedir. Ancak yaşadığı kafes onun özgürlüğünü kısıtlayan değil, özünü oluşturduğu ve bunu özgürce yapabildiği ruhsal mekânıdır. Çünkü bu mekânda kimsenin bilmediği gizli bir mahzen vardır. Bu mahzende yaptığı eylem, onun yaparken özgür hissettiği bir eylemdir. Ayşe Şasa, kahramanın hissettiği bu özgürlüğü, “Sandıktaki kırık oyuncak yığının altından, soluk mavi renkli bez parçasını aldı, bezi birkaç metrekairelik boş alana serdi, ayakkabılarını çıkardı, bez parçası üstünde dimdik durdu. Bir an iç geçirip durakladı. Sonra ellerini kulak hizasına kaldırarak namaza başladı...” (Şasa, 2019: 53) cümleleriyle verir.

Varoluş felsefesinde insan, özgürlüğe mahkûm bir birey olarak karşımıza çıkar. “Kendini oluşturmakta tamamen özgürdür. İnsan kendini sürekli olarak belirlemektedir. İnsanın birey olarak varolmasıyla özgür olması aynı anlama gelir” (Özköse, 2018: 56). Fakat özgürlük başkalarının özgürlüğüne bağlı olan bir zincirdir. Sartre'a göre ise özgürlük başkasına bağlı değildir ama ortada bir bağlanma olunca durum farklılaşır. O zaman insan kendi özgürlüğüyle birlikte başkalarının da özgürlüğünü gözetmek zorunda kalır. Başkalarının özgürlüğü gözetilmezse eğer insan kendi özgürlüğünü de gözetemez (Sartre, 2021: 67). Dolayısıyla kişi sadece kendinden değil başkasından da sorumludur. Bu sorumluluğun altına özgürlük kavramı da girer ve iki kavram bütünleşik bir hâl alır. Romanda Manyak Arşimed de özgürlük konusunda sadece kendinin değil çevresinin özgürlüğünün de sorumluluğu altına girer. Örneğin Şizoid Re-Re'yi akıl hastanesinden kurtarır ve onu özgürlüğüne kavuşturur. Hatta sadece kurtarmakla kalmayıp Bâtın Baba'ya götürerek onun kendi özüne ulaşmasına, kimliğini edinmesine yardımcı olur (Şasa, 2019: 89). Dolayısıyla *Şebek Romani*'ndeki özgürlük; Mutlak Varlık'a kendi isteğiyle yönelerek elde edilen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Seçimlerinin sorumluluğunu üstlenen kahramanlar, sadece kendilerinin değil herkesin özgürlüğünü gözetmekten de sorumlu olduklarının bilincindedirler.

Sonuç

Varoluşçuluk felsefesinde önemli olan insandır. İnsanın kendini tanıması, özünü yaratması, benliğini bulması istenir. İnsan, özünü oluştururken varoluşçu izlekler altında ilerler. Bunalım, varlık, hiçlik, özgürlük, kaygı, umutsuzluk, yabancılaşma, sorumluluk gibi temel varoluşçuluk kavramlarının etrafında kendi özünü bulmaya çalışır. Bu bağlamda varoluşçuluk, dünyaya geldiği anda bir başına bırakılmış hisseden insanın, kendi olma/olabilme savaşıdır. Ayşe Şasa da 2075

yılında geçen bir olayı ele aldığı *Şebek Romanı*'nda, tam olarak insanın kendi özünü bulma savaşını anlatır. Kurguladığı tekno-uygarlık üzerinden okurlarını, verdiği mesajlarla içsel varoluş sorgulamalarına davet eder. Varoluşçulara göre özünü oluştururken özgür olmaya mahkûm olan insanın, bu tekno-uygarlıkta nasıl bir iç savaş verdiğini göstermeye çalışmıştır. Modern söylemlerle ve özü değiştirilmiş kavramlarla sistemin esiri edilmeye ve yaratılışından koparılmaya çalışılan insanın içine düştüğü çıkmaza işaret etmiştir.

Ayşe Şasa, romanda yaşam öykülerine yer verdiği ana kahramanları bu çıkmazda bırakmamış, onları kurtuluşa erdirmiştir. Varoluşunu tamamlamanın ve kurtuluşun yolu olarak ise Allah'a inanmayı gösterir. Şehrin ve sistemin hâkimi olanlar tarafından ne kadar yasaklanırsa yasaklansın, pes etmeyen ve bilincini kaybetmeyen insanların gizli saklı da olsa bir şekilde bu gerçeğe ulaştıklarını, böylece benlik ve kişiliklerini tamamladıklarını ifade eder. Başka bir ifadeyle insanlara baskı ve korkuyla kabul ettirilmek istenen sistemin, onların bedensel ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılama bile ruhsal ve manevi yönlerini doyurmadığını belirtir. Bu noktada romandaki kahramanların modern düzen içinde yalnızlaştıklarını, kaygı yaşadıklarını, özgürlüklerini kaybettiklerini ve bunaldıklarını; bütün bu sorunların çaresini ise inanç ve ibadette bulduklarını vurgular. Dolayısıyla Ayşe Şasa'nın kaleme aldığı *Şebek Romanı*'nda, kahramanlarının kendi özlere ulaşma serüvenlerini ele alırken varoluşçuluk felsefesinin izlekleri üzerinden hareket etse bile konuya daha çok dinî ve tasavvufî boyuttan yaklaştığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Akarsu, Bedia (1979). *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aydemir, Mustafa (2014). "Rasim Özdenören'in Öykülerinde Varoluşçuluğun İzleri". *Turkish Studies*. 9(6), 97-115.
- Bezirci, Asım (2021). "Önsöz". *Varoluşçuluk*. (Jean-Paul Sartre). İstanbul: Say Yayınları.
- Çelebi, Vedat (2013). "J.P. Sartre ve S. Kierkegaard'ın Varoluşçuluk Düşüncelerinin Karşılaştırılması". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 23(2), 247-262.
- Çelikörs, Sefa (2019). "Tezer Özlü'de Melankoli". *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. 2(2), 323-334.
- Çıraklı, Ayşe N. (2021). "Feyyaz Kayacan'ın Şişedeki Adam Adlı Eserinde Varoluşçu Unsurlar". *Hars Akademi*. 4(8), 631-651.
- Dağlı, Nihat (2019). "Şebek Romanı: Nuh'un Gemisi'ne İşaret". *Şebek Romanı*. (Ayşe Şasa) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Durakoğlu, Abdullah (2015). "Hacı Bektaş Veli ve Soren Kierkegaard'ın İdeal İnsan Tipi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 73: 49-66.
- Hançerlioğlu, Orhan (1976). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*. C. 7. Remzi Kitabevi.

- Karataş, Cengiz (2021). “Ana Çizgileriyle Varoluşçuluk ve Türk Edebiyat ve Fikir Hayatındaki Yansımalarına Bir Bakış”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi / Prof. Dr. Metin AKAR’a Armağan*. 5(4), 2463-2479.
- Koç, Emel (2020). “Gabriel Marcel Felsefesinde Ölüm Problemi”. *Ölüm ve İntihar - Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. (Ed. Meryem Berrin Bulut). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Memiş Baytimur, Nazlı (2022). “Şizoid Kişilik Bozuklukları Üzerine: Nermin Yıldırım’ın Unutma Beni Apartmanı Romanında Süreyya Örneği”. *Karadeniz Araştırmaları*. XIX(73), 225-235.
- Özkan, Büşra (2020). *Norm Dışılığın Şizoid Yüzü ve Türk Roman Kahramanlarındaki Görünümleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özköse, Ahsen Ş. (2018). *Varoluşçu Felsefenin Özgürlük Anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi. Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sartre, Jean-Paul (2021). *Varoluşçuluk*. İstanbul: Say Yayınları.
- Sığlan, Mazhar (2017). *Hasan Ali Toptaş Romanlarında Varoluşçuluk*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şasa, Ayşe (2019) *Şebek Romanı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uçan, Hilmi (2021). *Mutlu Faniler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ün, Burçin (2021). *Selçuk Baran’ın Öykülerinde Varoluşçuluk İzleri*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yanat, Yelda (2008). *Zeki Demirkubuz Sineması’nın Varoluşçuluk Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Hatice (2020). “Ayşe Şasa”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ayse-sasa>
- Wartenberg, Thomas E. (2018). *Yeni Başlayanlar İçin Varoluşçuluk*. Çev. Nurdan Soysal. İstanbul: Say Yayınları.